

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ ДО
ЕКОНОМІЧНИХ ЗНАНЬ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ
В ШКОЛАХ УКРАЇНИ**

© Леонтєва І. М., 2014
<http://orcid.org/0000-0002-5899-0831>

У статті розкрито основи професійних інтересів старшокласників до економічних знань в умовах профільного навчання. Метою даної статті є визначення основних профорієнтаційних форм, методів формування у старшокласників професійного інтересу до економічних знань в умовах профільного навчання. На основі аналізу понять «інтерес», «професійний інтерес» надано характеристику інтегрованому поняттю професійний інтерес до економічних знань. Вивчення педагогічної практики та наукової літератури дозволило узагальнити профорієнтаційні форми (індивідуальні, групові, колективні), методи (розвивальні, ігрові, інтелектуальні). В результаті дослідження визначено можливості впровадження позитивного досвіду формування інтересів старшокласників до професій сфери економіки з урахуванням рівнів економічного профілю навчання.

Ключові слова: інтерес, професійний інтерес, економічні знання, профорієнтація, профільне навчання, форми, методи, старшокласники.

Леонтєва І. М. Формирование профессионального интереса учащихся к экономическим знаниям в условиях профильного обучения в школах Украины.

В статье раскрыты основы профессиональных интересов старшеклассников к экономическим знаниям в условиях профильного обучения. Цель статьи – определение основных профориентационных форм, методов формирования у старшеклассников профессионального интереса к экономическим знаниям. На основе анализа понятий «интерес», «профессиональный интерес» охарактеризовано интегральное понятие профессиональный интерес к экономическим знаниям. Изучение педагогической практики и научной литературы позволило обобщить профориентационные формы (индивидуальные, групповые, коллективные), методы (развивающие, игровые, интеллектуальные). В результате исследования определены возможности положительного опыта формирования интереса старшеклассников к профессиям сферы экономики с учетом уровней экономического профиля обучения.

Ключевые слова: *интерес, профессиональный интерес, экономические знания, профориентация, профильное обучение, формы, методы, старшеклассники.*

Leontieva I. M. The Formation of Students' Professional Interest to Economic Knowledge under the Conditions of Profile Education in Ukrainian Schools.

The article deals with the foundations of the professional interest of senior students to economic knowledge in terms of profile education. The aim of this paper is to identify the main career guidance forms, the methods of professional interest formation to economic knowledge. The integrated concept of professional interest to economic knowledge is characterized on the basis of the analysis of the concepts "interest", "professional interest". The study of teaching practice and scientific literature allows to generalize career guidance forms (individual, group, collective), methods (developing, playing, intellectual). As a result, the study identifies the possibility of a positive experience in the formation of senior students' interest to economic professions, taking into account the level of the economic profile of education: the standard level (the formation of interest, curiosity (partially), a positive attitude to economic activities in the educational process), the academic level (mastering of integrated universal economic categories and of career guidance realization), the economic profile (the combination of advanced study of economic courses with an active productive practice).

Key words: *interest, professional interest, economic knowledge, career guidance, profile education, forms, methods, senior students.*

Постановка проблеми. Кардинальні зміни характеру і мети праці, обумовлені впливом ринкових реформ, зумовили необхідність поєднання профорієнтаційної роботи з предметною підготовкою учнів в умовах профільного навчання, специфіка якого полягає в підготовці старшокласників до подальшого засвоєння певної професії в сучасних економічних умовах. Такий підхід вимагає від сучасних загальноосвітніх навчальних закладів формування конкурентоспроможної особистості, готової до свідомої гармонізації стосунків «людина – суспільство – природа – економіка». Саме на формування у молоді економічних знань і економічної культури з урахуванням їхніх професійних інтересів та можливостей і має спрямовуватися вся система педагогічних впливів. Проблему формування у старшокласників професійного інтересу до економічних знань в умовах профільного навчання ми розглядаємо як один із дієвих напрямів профорієнтації на свідомий вибір професії в сфері економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що теоретико-методологічні засади дослідження інтересу до певного виду діяльності викладені в працях психологів (Б. Афанасьєва, Л. Виготського, В. Іванова, О. Леонтєва, Л. Рубінштейна), педагогів (М. Левітова, В. Ковальова, Г. Щукіної). Вченими обґрунтовано, що становлення та розвиток інтересу до певного виду діяльності в загалі, до економічної зокрема, є складним та багатоплановим процесом, який поряд з іншими елементами психіки регулює поведінку особистості у процесі вибору професії. Функціонування системи профорієнтації учнів на професії економічної діяльності отримало певне висвітлення в сучасних дисертаційних роботах В. Дрижак, Н. Ничкало, Н. Пасічник, О. Тополь та інші, в яких удосконалення змісту та педагогічних умов його реалізації має відбуватися з урахуванням індивідуальних здібностей, нахилів і можливостей учнів та потреб ринку праці.

Значний інтерес становлять наукові праці з історії педагогіки формування у старшокласників пізнавального інтересу до економічних знань в структурі загальної освіти учнів середніх шкіл (Г. Василенко) [2], в умовах позакласної роботи (В. Загривий) [4], спеціалізованих класів економічного профілю (О. Набока) [5], приватного бізнес-ліцею (Д. Алфімов) [1]. Але слід констатувати, що в українській науковій літературі ще не проведено аналізу теорії та практики формування у учнів професійного інтересу до економічних знань в умовах профільного навчання у процесі профорієнтації на свідомий вибір професії в сфері економіки.

Формулювання мети статті. Мета статті – визначення основних профорієнтаційних форм, методів формування у старшокласників професійного інтересу до економічних знань в умовах профільного навчання .

Виклад основного матеріалу статті. У Концепції профільного навчання знайшли відображення завдання освіти, в яких підкреслюється важливість створення умов для диференціації навчання, посилення професійної орієнтації у поєднанні з забезпеченням профільного навчання, індивідуальної освітньої траєкторії розвитку учнів відповідно до їх особистісних потреб, інтересів та здібностей.

Ця парадигма профільного навчання знайшла відображення у наукових педагогічних дослідженнях. Так, науковцем Л. Турчиною уточнено зміст поняття «професійна орієнтація старшокласників в умовах профільного

навчання» як «цілеспрямовану діяльність щодо підготовки учнів старших класів до вибору професійного заняття, відповідно до їх нахилів, інтересів, фізичних та інтелектуальних здібностей з урахування потреб ринку праці, що здійснюється в умовах профільного навчання» [9, с. 6]. Результатом профорієнтації автор вбачає вибір професії, як інтегральної властивості старшокласника, обумовленої наявністю внутрішніх мотивів, потреб та інтересів до певного виду професійної діяльності. Зазначимо, що, не залежно від напряму дослідження профорієнтації, науковці-педагоги розглядають учнів в цілісній системі навчально-виховного процесу як суб'єкта діяльності, і як суб'єкта розвитку власної особистості. Це, за Н. Пасічник, детермінує потребу формування у старшокласників професійного інтересу до майбутньої діяльності через реалізацію чотирьох факторів: освітнього, виховного, розвиваючого і профорієнтаційного [7].

Аналіз наукової літератури дозволив встановити, що поняття «професійний інтерес» науковці розглядають як: зацікавленість конкретною професією (А. Голомшток); усвідомлений мотив до професії (М. Левітов, В. Ковальов); могутня спонукальна сила, яка спрямовує особистість на визначений вид діяльності (Г. Георгієв, Є. Гроссу, Н. Матяш, Т. Панкратов, Г. Щукіна); власний інтерес до бажаного виду професійної діяльності (К. Аriskіна, В. Афанасьєв, Р. Гарбич, А. Єсаулов, М. Мінгалєєва); вибіркоче ставлення особистості до конкретного виду чи роду діяльності (Т. Бухаріна, М. Даниленко, В. Мясіщев, В. Сахаров, О. Тополь, Н. Шевченко, В. Ядов).

На основі проведеного аналізу сутності поняття інтересу (як ставлення особистості до певного предмета чи явища дійсності), професійного інтересу (як спонукання особистості на певний вид професійної діяльності) можна стверджувати, що інтерес до економічних знань має професійну спрямованість у тому випадку, коли визначається як спонукання, спрямованість особистості на успішне оволодіння відповідною діяльністю на основі усвідомлення її суспільно-економічної та особистісної значущості та відповідних вимог її до людини в сучасних умовах і виявляється у прагненні оволодіти не тільки необхідними знаннями, вміннями, але й професійно значущими якостями.

Формування професійного інтересу до економічних знань відповідно до Концепції профільного навчання у старшій школі можливо, коли вивчення предметів економічної спрямованості на трьох рівнях передбачає, що: предмети

не профільні, не базові (рівень стандарту); предмети не є профільними, але базові (академічний рівень); поглиблене вивчення предметів, орієнтацію їх змісту на майбутню професію (економічний профіль). Для останнього рівня, як показує аналіз публікацій з педагогічної практики, формування професійних інтересів до економічних знань проходить на основі принципу поєднання навчання з продуктивною працею, тобто включення старшокласників в активну навчальну і виробничу діяльність відповідно до обраної професії. Цьому сприяють надбання досвіду учнів в економічних класах, фінансово-правових та економічних ліцеях. Розроблені авторські програми курсів з економічних предметів поєднують пізнання законів функціонування економіки, змісту економічних явищ та здобуття досвіду аналізу конкретних економічних ситуацій на підприємстві [1; 3; 5; 6].

Аналіз педагогічної преси, сучасних досліджень з профорієнтації учнів на економічну сферу, дозволив встановити, що на рівні стандарту та академічному рівні формування професійних інтересів до економічних знань будується шляхом паралельного засвоєння старшокласниками комплексних універсальних економічних категорій, законів і проведення з ними профорієнтаційної роботи. Так, у досліджуваній період у школах з різним профілем навчання змістовною була профорієнтаційна робота з учнівською молоддю, яка презентувалась широким спектром форм. Наприклад, у школах Запоріжжя для систематизації знань про представленість економічних знань в професійній діяльності учні були залучені до цілеспрямованої класної та позакласної роботи, під час якої вони розв'язували спеціально розроблені проблемні вправи, завдання розвивального характеру з економічним змістом [6]. У школах України для усвідомленого ставлення до вибору професії економічної сфери найчастіше використовували: інтегровані уроки (математичні моделі для розв'язання економічних задач, мова ділових паперів, пошук економічної інформації іноземною мовою, нормативно-правові акти, які регулюють економічні відносини); колективні (симпозіуми, консиліум, телекомунікаційні проектні дослідження, турніри, вечори-конкурси, зустрічі з економістами, підприємцями, доклади-презентації) та групові (фокусоване групове інтерв'ю, творчі групи, прес-конференції, міні-проекти, "круглі столи") форми. Формування у старшокласників інтересу до підприємницької діяльності відбувалось на стадіях уваги, зацікавленості й частково допитливості у ігровій

формі (ділові, рольові, імітаційні, кейси з економіки, поради бізнес консультанта). Профорієнтаційні екскурсії до банку, на фірму та підприємство ґрунтувалися на позитивному ставленні до економічної діяльності в цілому й характеризувалися емоційністю та імпульсивністю у процесі ознайомлення зі сферою бізнесу [1-7]. З метою створення адекватних уявлень про зміст економічних знань з фінансово-кредитної діяльності на базі ВНЗ міст Донецька, Києва, Харкова було створено бізнес-практикуми для старшокласників, які проводилися в приватних фірмах, податковій інспекції, банку, суді і в органах виконавчої влади [1; 2; 8]. Для формування самооцінки можливостей самореалізації в економічній сфері учнів було залучено до: дитячої економіко-правової організації «Ділова дитина» (ЗНЗ № 16, м. Харків [2]); клубу менеджерів «Інтелігент» (економічний ліцей м. Миколаїв [4]), клубу «Формула успіху» та «Бізнес-леді» (Фінансовий ліцей, м. Київ [10]). Ці профорієнтаційні заходи були наближені до реальної економічної діяльності, а, отже й готували до професійного спілкування та відповідали логіці бізнесу, що є основою для формування у старшокласників професійних інтересів до економічних знань.

Висновки. Таким чином, представлені профорієнтаційні форми та методи спрямовані на формування у старшокласників усвідомлення необхідності пізнання базових законів економіки, явищ, уміння висловлювати аргументовані міркування з актуальних економічних питань, а також набуття досвіду професійної діяльності. Все це сприяє розвитку в школярів зацікавленості, допитливості, стійкої потреби в знаннях предметів соціально-економічного циклу, позитивним ставленням до основних професій сфери економіки, впевненістю у подоланні труднощів на шляху до оволодіння обраною професією.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Важливим напрямом дослідження залишається вивчення впливу профорієнтації на формування пізнавального інтересу до економічних знань учнів початкової та основної школи.

Література

1. Алфімов Д. В. Педагогічні основи підготовки старшокласників до підприємницької діяльності у приватному бізнес-ліцеї : автореф. дис. на

здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 – загальна педагогіка та історії педагогіки / Д. В. Алфімов. — Донецьк, 2000. — 24 с.

2. Василенко Г. В. Економічні знання в структурі загальної освіти учнів середніх шкіл України (друга половина ХХ століття) : автор. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки / Г. В. Василенко. – Х., 2012. – 21 с.

3. Дрижак В. В. Педагогічні основи підготовки старшокласників до підприємницької діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 „Теорія та методика навчання (з галузей знань)” / В. В. Дрижак. — К., 1997. — 20 с.

4. Загривий В. І. Формування у старшокласників пізнавального інтересу до економічних знань у позакласній роботі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 „Загальна педагогіка та історії педагогіки” / В. І. Загривий. — Рівно, 1999. — 22 с.

5. Набока О. Г. Формування ціннісних орієнтацій у старшокласників спеціалізованих класів економічного профілю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 „Загальна педагогіка та історії педагогіки” / О. Г. Набока. — Луганськ, 2002. — 20 с.

6. Новікова Л. М. Формування економічних знань учнів профільних класів в умовах довузівської підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 „Теорія навчання ” / Л. М. Новікова. — Запоріжжя, 2003. — 20 с.

7. Пасічник Н. О. Формування інтересу старшокласників до підприємницької діяльності у процесі вивчення предметів соціально-економічного циклу: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 – теорія і методика виховання / Н.О. Пасічник. — К., 2000. — 20 с.

8. Тополь О. В. Формування готовності старшокласників до вибору професій сфери підприємницької діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 „Теорія та історія педагогіки” / О. В. Тополь. — К., 1997. — 20 с.

9. Турчина Л.О. Педагогічні умови підготовки старшокласників до вибору професії в умовах профільного навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 – загальна педагогіка та історії педагогіки / Людмила Олександрівна Турчина. — Луганськ, 2011. — 24 с.

10. Шпак О. Т. Соціально-педагогічна проблема: економічна освіта учнівської молоді / О. Т. Шпак // Освіта і управління. — 1998. — С. 110–118.